

Zoparen Teoria Orokorra

Identitatearen atarrietan

Gaizka Aranguren Urrotz

*Ondare Immaterialaren kudeaketan doktorea,
Informazio Zientzietan lizentziaduna eta Europar
Integrazioan diplomatua*

Pantailak dira, gaur, difusio bide gorenak.¹ Bere garaian idatzizkora jauzi egitearen garrantzi berbera du, egun, pantailatan egoteak edozein hizkuntza-erentzat, edozein giza komunitateren iruditeria osatzen duten elementuentzat.

Iruditeria kolektibo dinamikoa identitatearen sortzaile nagusia da. Berori osatzen duten erreferenteak pantailen bitartez transmititzean datza gure herri existentzia bermatzen duten hizkuntza eta kulturaren biziraupenaren gakoa.

2003ko Parisko Kultura Ondare Immaterialaren Babeserako Itunak marko eta kontzeptualizazio gaurkotua eskaini dizkie xx. mendean folkloreak zein etnografiaren esparruetan ondutako hausnarketei eta ekimenei.

Hortaz, zein da lekuan lekuko eta esparruan esparruko iruditeria kolektiboak osatzen dituzten elementu eta erreferente horiek ongarritzea eta ureztatzea xede duen egituraren jarduna? Belaunaldiz belaunaldiko transmisio zaurituaren zereginaren ordezkari lana; hau da, kultura ondare immaterialaren ageripide kolektiboaren zein memoriaren transmisioa

bermatuko duten bilketa eta hedatze sistematikoari ekitea ikus-entzunezko formatuan.

Horrek, praktikan, jardunbide hauei ekitea dakar:

- Eramaileen eta gizartearen arteko bitartekaritza lana.
- Administrazioendako zein pribatuendako aholkularitza lana ondare immaterialaren kudeaketan.
- Lekuan lekuko paisaia naturalaren zein paisaia kulturalaren emaitza diren produktu eta zerbitzuen balio erantsia sustatuko duen proiektio komunikatiboa lantzea, ikuspegi antropologikoa gehituz.

Labrit (www.labrit.net) 2009. urtean sortu genuen. Memoriaren bilketa eta transmisioan zein ondare immaterialaren esparruan jarduteko enpresa egitura da. Diziplina anitzeko hamabi lankidez osatutako lan talde horrek ikuspegi antropologikoa du ardatz. Hamabi urte hauetan egindako lanetan birbaieztatutako estrategiari buruzko hausnarketa da datozen orrialdeetan eskainiko duguna. Izan ere, jarduerak berak erakutsi baitigu zer lan ildo diren eraginkorrenak eremu geografikoen arabera zein jakintza esparru identifikagarrien arabera ekimenetan.

Ezin ahanzi dugu, bertzalde, egun, oraindik ere, ondare immaterialaren alorrean adituak diren pertsona gutxi daudela egitura administratiboetan. Unescoren 2003ko Kultura Ondare Immaterialaren Babeserako Itunak zeregin zehatzak eskatzen baditu ere (inbentarioak eta babes estrategiak), egitura instituzional bakarra sortu dute Euskal Herriko instituzio desberdinek: Nafarroako Gobernuako Kultura Departamentuan, Museoen Zerbitzuen baitan, Ondare Etnologiko eta Immaterialerako Negoziatua.

Sozialazioa, nazio estatua, hizkuntza eta memoria partekatua

Pertsonok identitate-talde anitzekiko atxikimendu maila desberdina daukagu. Atxikimendu horiek, normalean,

sozializazio prozesuan finkatu dira. Talde horietako bakoitzaren erreferentzia sistema osatzen duten elementuak barneratu ahala, taldearekiko atxikimendua gorpuzten, sendotzen edo ahultzen joan da. Barneratze prozesu hori, noski, emozioek baldintzatu dute.

Postmodernitateak, bereziki nazio estatuaren egonkortze eta sendotzearen bitartez, sozializazio prozesuetan modernitateak finkatutako joera gehienak indartu ditu:

- Lurralde jakin batekiko atxikimendua; bere natura eta kultura paisaiarekikoa, alegia; egituraketa administrati-bo-instituzionalek baldintzatutako erreferentzia-sistema, azken finean.
- Hezkuntza sistemak azpimarratzen dituen iraganeko us-tezko erreferentzia partekatuen azpimarra eta horien etengabeko birsortzea.
- Etorkizun partekatu idiliko posiblearen ametsarekiko atxikimendua (dagoeneko partekatzen diren bertzelako elementuetan jatorria duen pegamenturik itsaskorrena).

Postmodernitatearekin batera, gainera, informazioaren eta komunikazioaren teknologia berriek bertzelako atxikimenduetarako bideak ireki dituzte. Hainbat kultura eta identitate erreferentzia unibertsalizatu dituzte hegemonikoak bihurtu diren transmisio bitartekarien laguntzaz: pantailei esker, hain zuzen ere.

Nolanahi ere, hizkuntza izanik (ama hizkuntza gehienetan) edozein talde identitarioren iruditeriaren erreferentzia nagusien arteko sinapsigilea, salbuespenak salbuespen, hizkuntza izanen da gizatalde ororen kosmogoniaren osagai diren elementuen antolatzaile/bahe nagusia.

Nazio estatua

Nazio estatuak eta bere kudeatzaileek ongi aski dakite talde-identitatea sendotzen duten imajinarioaren elementuak elikatuz indartzen dutela bere egitura instituzionala. Horien

bitartez sustatzen da administrazio horrek irudikatzen duen identitate politikoarekiko atxikimendua.

Hizkuntza hegemonikoa, hezkuntza sistema eta komunikazio eremuaren kontrola dira nazio estatuaren bitartekorik eraginkorrenak zeregin horretan.

Modernitatearen hasieratik, inprentaren laguntzaz, idatzizko transmisioaren kontrolak bermatu du, hein handi batean, identitate politikoaren modelatzea eta sustatzea. Ahozko transmisioaren zokoa, gero eta baztertuago eta duintasun gutxiagorekin geratuz joan dira nazio estatu inposatuak hegemonikotzat aukeratu ez dituen hizkuntzak eta kulturak. Idatzizkoaren inperioa gain behera dator, ordea.

Iraganeko mugarri partekatuak, pasarte historiko gogoratuak eta, bereziki, iraganeko mugarri ospatuak barne kohesiorako imajinario kolektiboaren elementu baliatuenetakoak dira

Eremu komunikatiboa

Aipamen berezia merezi du eremu komunikatiboak hausnarketa honetan. Izan ere, eta Interneten garaian komunikazioaren demokratizazioaren ilusioak errealitatea lausotu dezakeen arren, nabarmena da nazio estatuen egituraketa administratiboak baldintzatzen duela nagusiki identitate politikoaren atarira garamatzen iruditeriaren osaketa.

Komunikatzeko eskubidea nazio estatutika antolatuta dagoelako adierazlerik garbiena gainean daukagun 5Gren frekuentzia-banda lizentzien salmenta politika da. 5G izanik

gauzen Internet bulgarizatuko duen teknologia, ez da harritzekoa, erraterako, Estatu Batuetako administrazioak jatorri txinatarreko 5G teknologiaren kontrolari ezarri nahi izan dion galga.

Pantailen inperioan 5Gren kontrolari eusteak berebiziko garrantzia izanen du transmisio masiboaren korrontean. Irudite-riaren erreferentzien hedatze zereginetan aukeraren bat izateko zirrikituak bilatu beharko dituzte horren gaineko kontrolik izanen ez duten nazio estaturik gabeko hizkuntzek/kulturek.

Ahaztu ezineko errealitatea hau da: gaur, askoz denbora gehiago ematen dute belaunaldi berriek pantailai so gurasoen edo lagunaren aurpegiei begira baino.

Memoria partekatua, jarduera partekatua

Ustezko iragan loriatsuaren azpimarra eraginkorra al da edozein gizatalderen kohesioa lortzeko bidean? Eta iraganeko sufrimendu partekatuak ez al dira mugarri historiko epikoenak bezain indartsuak? Zer da iragana, partekatutako memoria baizik?

Iraganeko mugarri partekatuak, pasarte historiko gogoratuak eta, bereziki, iraganeko mugarri ospatuak barne kohe-siorako imajinario kolektiboaren elementu baliatuenetakoak dira. Identitate politikoaren hautuari buruzko edozein ezta-baidatan berehalakoan mahaigaineratu ohi diren erreferen-tziak dira iragan partekatuarenak. Baldin eta izan bazen, orain edo etorkizunean zilegi dela ondorioztatzen du jende anitzek.

Alta, benetan inportantea dena ez da iragana hala izan ote zen ala ez. Inportantea ez da iragana, haren gomuta parte-katua baizik, eta, are gehiago, iraganeko oroimen partekatua elkarrekin ospatzea edo gogora ekartzea. Iraganeko mugarri partekatu eta erritualizatuen eragina pertsonon identitate hautuetan, beraz, handia da. Interes ekonomikoen edota etorkizuneko egitasmo partekatuen eraginkortasun mailan daude.

Izan ere, elkarrekin egiten dugunak egiten gaitu *gu*, bertze ezerk baino gehiago.

Ildo horretatik, pantailei so egitea baldin bada gehien egiten duguna, eta pantailen bitartez partekatzen ditugun elementuak, behin eta berriro, iturburu bertsuetatik ezaugarri bertsuekin ateratzen badira, aniztasunerako tartea gero eta mugatuagoa izanen da.

Belaunaldien arteko ahozko transmisioa inoiz ez bezalako etena jasaten ari da, bertzeak bertze, familia hedatuaren ondoko familia nuklearraren etengabeko murrizteak eraginda, bai eta pantailei esker zeharkako transmisioaren hegemonia ikus-entzunezkoen esku utzi izanagatik ere.

Lekuan lekuko ondare immateriala ikus-entzunezko formatuan bildu eta transmititzeko jarduera sistematizaturik gabe, nekez eutsi ahal izanen diegu kultura aniztasunaren berme diren iruditeria desberdinen erreferentziei.

Azpinarra egin nahi dugu: imajinario kolektiboen erreferente garrantzitsuenak, kohesionatzaileenak, ez dira zaharrenak, ez dira ikusgarrienak edo epikoenak, ez eta ustez singularrenak direnak ere. Elementu atxikitzaileenak, partekatu-

tuenak, birsortuenak, partizipatuenak eta elkarrekin ospatuenak dira (Apodaka 2015).

Elementuok gizabanakoaren sozializazio prozesuan zehar kontraesankorrak izan daitezkeen indar emozional desberdinez barneratu dira. Hein batean bakarrik kontzientea den barneratze prozesuaren fruitu. Batzuetan hausnartuta eta gehienetan hausnartu gabe irentsitako esanahien adierazle partekatuen multzoa.

Herri memoria eta ondare immateriala transmisiorako

Lekuan lekuko
ondare immateriala
ikus-entzunezko
formatuan bildu eta
transmititzeko jarduera
sistematizaturik
gabe, nekez eutsi
ahal izanen diegu
kultura aniztasunaren
berme diren iruditeria
desberdinen erreferentziei

bidean jartzea iruditeria kolektiboen mundu sisteman parte hartzea da. Kulturen ekosisteman ekarpena egitea. Zoparen produkzioari eustea, alegia.

Zoparen Teoria Orokorra

Jarraian garatuko dugun metafora gastronomiko honek gaur egungo kulturen arteko harreman sistemaren zurrunbiloaren irudikapena eskaintzen digu. Kultura eta hizkuntza aniztasuna arriskuan jartzen duen globalizazioak sustatutako homogeneizazio eta estandarizazioa agerian uzten duen deskribapena.

Ildo honetatik, adierazgarria da oso André Schiffrin editore franko-estatubatuarrek zoparen ikonoa bera erabili izana ideia bertsua adierazteko: «Koloretako arrainez betetako arrainontzi batekin arrain-zopa egin daiteke. Alderantzizkoa egitea zailagoa da» (Esparza 2018: 170).

Osagaiak

Gizatalde orok bere zopa propioa ekoizten du. Munduko gastronomiari egiten dion ekarpena da.

Ura hizkuntza da. Osagai desberdinak harremanetan jartzen dituen ardatza. Ez da egia urak gusturik ez duenik. Urak bere zaporea du, baita kolorea ere. Giza komunitate bakoitzaren ura bere kosmogoniaren adierazpen komunikatiboa da.

Zopa osatzen duten gainontzeko osagaiak lurralde horren natura eta kultura paisaiaren fruitu dira. Klima, geologia, orografia, landaredi eta aniztasun biologikoaren zein giza presentzia eta jardueraren emaitza den natura eta kultura paisaiatz ari gara. Gizatalde horrek partekatzen duen imajinario kolektiboa osatzen duten kultura elementuak ere zoparen osagai dinamikoak dira.

Eltzeak eta bere tamainak gizatalde horren ekoizpen gaitasuna adierazten dute. Gero eta eltze handiagoa, orduan eta zopa gehiago ekoizteko gaitasun handiagoa.

Sua transmisio gaitasuna da. Gero eta sugar indartsuagoak, orduan eta difusiorako gaitasun handiagoa izanen du komunitateak. Kultura horrek, bere zoparen lurrina hedatuz, munduko kulturen kontzertuan parte hartuko du.

Estalkia, azkenik, eltze guztiek ukan ez daukaten elementua da. Su gaitasunarekin elkarlanean, gure zopak unibertso gastronomikoan dauden gainontzeko saldekin izanen duen harremana kontrolatuko du estalkiak.

Aipatu osagaiak, sukaldaritza tresnek, sua kontrolatzeko gaitasunak eta salda bera nahasteko ohiturek eginen dute zopa den bezalako.

Egosten

Zopak gizataldearen idiosinkrasia, izaera, adierazten du. Taldearen ondasun material eta immaterialen adierazpidea da, bere bizitza kulturalaren ekarpena munduari.

Ezin ahanzi dugu bizitza kultural horrek, bidean, bere natura edo kultura paisaiatik atera ez diren elementuak barne biltzen dituela, baina bertako interpretazioek bahetuta. Zopa, erran bezala, berori ekoizten duen giza komunitatea bera bezain bizia eta dinamikoa da, etengabeko bilakaeran bizi baita iraun nahi badu.

Osagai desberdinen arteko ekarpenak nahasteko ezinbertzekoa den urak ahalbidetzen du zoparen gustua. Gerta daiteke, une jakin batean, zopa egosteko darabilen ura aldaraztea gizatalde bati. Eltzea edo egosteko tresna gehienei eusten utzi diote, baita zoparen bertzelako osagai anitzei ere, baina ura aldarazi diote auzoko zopagileek. Kasu horretan, zoparen zaporeak auzoko zoparen antz handia hartuko du, eta, maiz, nekez desberdindu ahal izanen da ekarpena.

Ekotziko diren zopa litroen kopurua eltzearen neurriek baldintzatuko dute. Gizatalde bakoitzaren neurriak berak eta erabilgarri dituen era guztietako baliabideak erabakigarriak dira, noski. Badira eltze ikaragarri handiak eta eltze oso txikiak. Ukaezina da bilakaera historikoek eragin dezaketela

eltzeen neurrian eta, ondorioz, zopa produkzioaren gaitasunean. Argi dagoena da, salbuespenak salbuespen, eltzearen tamainaren eta sugarren indarraren arteko proportzioak parekatuta egon ohi direla.

Munduan, eltze ikaragarri handiak zopa kantitate itzela ekoizten ari dira etengabe, eta horien suaren indarrez lurrin ikaragarria igortzen dute atmosferara, barreia dadin. Badira, bertzalde, gero eta zopa gutxiago egiten duten lapikotxoak, nekez berma dezaketenak zopagintzan dabilen giza komunitatearen iruditeriaren beraren biziraupena. Azken horien lurrinaren ekarpena oharkabean galdu ohi da.

Hortaz, sua berebiziko garrantzia duen eragilea da. Hari esker irakiten du zopak eta, ondorioz, osagaien arteko truke kimikoak gertatzen dira eltze barruan (gogoan izan koloretako arrainez osatutako arrainontziaren metafora). Bertzetik, su horren indarrak baldintzatzen du zopa-lurrin produkzioa. Su gaitasun handienak dauka lurrin produkzio handiena. Su txikia duen eltze handiak ekarpen eskasa egiten du. Eltze txikiek, ordea, ez dute su handirik edukitzeko aukerarik, normalean.

Zopak gizataldearen idiosinkrasia, izaera, adierazten du. Taldearen ondasun material eta immaterialen adierazpidea da, bere bizitza kulturalaren ekarpena munduari

Eltze guztietako zopa-lurrinen arteko harremana gertatzen da hodeietan. Han, goian, lurrina kondentsatzen delarik, zopa nabar bat sortzen da, non lurrin kopuruaren eraginak zaporea baldintzatuko duen.

Kondentsazioaren ondorioz, euria ari du. Ur tantak eten gabeko produkzioan diharduten eltzeetan erortzen dira, eta, horrela, zopen arteko harremana gauzatzen da, horien bilakaera dinamikoa eta biziraupena ahalbidetuz.

Hemen azaltzen zaigu prozesu honetan guztian, bereziki modernitatean nazio estatuaren egituratzearekin batera eta

absolutuki uneotan, berebiziko eragina duen bertze elementu bat: estalkia. Eltze guztiek ez dute estalkirik. Estalkia duten eltzeek erortzen zaien euri tanten kopurua, hein batean bederen, kontrola dezakete; estalkirik ez daukatenei eroriko den euri gutzia sartuko zaie lapikoan. Estalkia edukitzea, gaur egun, zopa txikien biziraupenerako gako bihurtu da.

Estalkiaren zeregina ez da eltzea etengabe estaltzea. Horrek galbidean jarriko luke zopa bera, ez bailuke ekarpenik eginen eta inolako trukerik izanen gainontzeko zopekin. Fosilizatuko litzateke. Estalkia izatea, nazio estatu propioa izatea, norbere zoparen izaerari eusteko baliabidea da post-modernitatean. Auzoko eltze handien produkzio eta hedatze gaitasun itzelaren euria ekiditea, hein batean bederen, bertzelakotze fenomenoaren eman ez dadin.

Azken finean, eltze handienek hodeietatik erortzen den euriaren konposizioa hainbertze baldintza dezakete, ezen ur jasa itzelek estalkirik gabeko eltzeen ezaugarriak deusezta baititzakete oso epe laburrean, zopa desagerraraziz. Horrek, halaber, munduko zopa aniztasunaren kontrako dinamikan barneratzen gaitu.

Azken 500 urteko Europa horren lekuko garbia izan da. Bortizkeriak eta estrategia militarrek kultura batzuk hil eta hizkuntza hegemonikoak ezarri zituzten. Amerika ere horren guztiaren agerpide garbia da. Konkista militarrek eta kolonizazio kulturalak hainbat eta hainbat kultura desagerrarazi dituzte azken 500 urteotan Ameriketara europar inperialismoaren eskutik. Lan horri eutsi diote gerora osatutako Ameriketako nazio estatu modernoek.

***Soft Power*-a eta kultura immaterialaren kudeaketa**

McDonaldsetik ekarri zizkieten hanburgesak lagun, simpsondarekin afaldu zuten egongelan.

Orain arte aipatu dugun horrek guztiak harreman zuzena du zenbait egilek *Soft Power* gisa izendatu duten fenomenoarekin. Bereziki adierazgarria da zientzia politikoaren alorreko

ikertzaileek ondarea eta zehazki ondare immateriala aintzat hartu izana nazioarteko harremanetan daukan eraginkortasunagatik (Christofoletti 2017). Nazio estatuen botere bigunaz ari gara, baina baita gaurko transnasionalek darabilten botere bigunaz ere.

Soft Power-ik handiena dutenak dira (eltzerik handiena sugar handienekin), hain zuzen ere, mundu mailako iruditerietan gehien eragiten dutenak.

Nazio estatu bat gai denean bere bandera edo armarrria duen tixerta edo bisera saltzeko munduko bertze puntan edota bere auzokoak diren herrialdeen merkatuetan, *Soft Power* handia duela erakusten du. Egia da gehienetan botere bigun hori harremanetan dagoela botere gogor (militar, ekonomiko) indartsu batekin. Nolanahi ere, argi dagoena zera da: *Soft Power* handiko nazio estatuen eragina bereziki adierazgarria dela nazioarteko harremanen esparruan.

Berriro ere, iruditeria kolektiboa, pantailak, erreferenteak, markak, edukiak, sorkuntza, difusioa eta transmisioa koktel berean agertzen zaizkigu.

Globalizazioa eta imajinarioak

Kosmopaletismoa da globalizazioan ondutako gaixotasun kroniko nagusia.

«Kanala kontrolatzen duenak mezua kontrolpean dauka». McLuhanen esaldia, Interneten hedatzearekin inork herdoildutzat eman bazuen ere, indarrean dago. Inork pentsatu bazuen ere sarea informazio eta komunikazio bideen kontrola eta harresiak haustera zetorrela, honezkero ohartuko zen tronpatuta zegoela.

Inork uste bazuen arrainek Internetekin Reutersen, Disneyren, Metroren, Sonyren edo CNNren sareei izkin egiten zietela, dagoeneko ohartuko zen Google-Youtube, Facebook-Whatsapp edo Netflixen arrasteko sareetan ktramilatuta gaudela, lehenago aipatu dugun 5Gren sehaskan erori bitartean.

Josu Amezagaren hausnarketa honek argitzen du agertokia:

Gaur egun munduko kultur eragile handiena Google da eta, agian, bigarrena Youtube. Eta horiek ez dute kulturarik produzitzen. Horiek egiten dute banatu. Modu engainoso batean. Kanalak dira, eta kanal horretan nik nirea kokatzen dut, eta orduan neutralak dira. Ez. [...] Are gehiago, kanal horiek, kultur eragile nagusiak, ari dira aliantzak egiten produktore nagusiekin. Orduan, aliantza ikaragarria da. Hori da euskal kulturak eta gainontzeko kultura guztiak daukaten arazo larriena gaur egun. [...] Nire ustez indarra jarri behar dugu gaur egun transmisioan eta zabalkundean, eta ez sorkuntzan. (Amezaga 2016)

Hau da, zopa litro kopurua baino gehiago, sua da azkartu behar duguna. Pantailen konkistara atera behar dugu, gure zopak ahal bezainbertze leku eta denbora har dezan belau-naldi gazteen kontsumoan.

Modernitatearen
hasieratik idatzizkoak
bere gain hartu zituen
ardurak eskuratu
dituzte pantailak
postmodernitatean.
Pantailak dira transmisio
bitarteko hegemonikoa.
Pantailalara iritsiko
ez den kultura edo
hizkuntza galduko da

Google eta Youtube bezala-koen oligopolioak (OTT plataformen gaitasunarekin batera) adierazten duena da eltze handienen lurrinaren hedatze gaitasunak eduki globalizatuaren estandarizazio eta homogeneizaziora garamatzala. Izan ere, kontsumo globalizatu horrek imajinario komun baten gero eta elementu gehiagoren partekatze unibertsala bermatzen du. *Fast food of the global contents.*

Edukien globalizazio estandarizatuak kultura aniztasuna, zopa aniztasuna, murrizten du.

Hirietako etorbide nagusietan errepikatzen diren nazioarteko arropa denda frankiziatuen modura, iruditeria bakar, homogeen eta estandarrean garamatza. Munduko edozein pertsona munduko edozein txokotan 'etxean' bezala senti dadin. Starbucks sindromea.

Errotiko jarrera sozial eraldatzaile orok barneratuta dauka iruditerien garrantzia: «Gure memoria kolektiboaren erreproduktzioa zeregin inportantea da. Gure bizitzari zentzua ematen dioten sinbolo kulturalen erreproduktzioa, gure bozrorokak elikatzen dituzten ikurrak» (Federici 2018: 35).

Anartean, bada uste duenik kezka hauek zentzurik ez daukatela. Horien erranetan, bizitzaren ibilbide nagusia inolako iruditeriaren meneko ez den sexurik gabeko entitateak kudeatzen du: «XXI. mendean, nazioa da osasun sistema publikoa, gizarte segurantzaren sistema eta hezkuntza sistema publikoa partekatzen duen komunitatea, guztion eskubiak bermatzeko komunean finantzatuta» (@Miguel_Izu, 2019-05-05).²

Pantailak, inperio berria

Arestian erran bezala, modernitatearen hasieratik idatzizkoak bere gain hartu zituen ardurak eskuratu dituzte pantailak postmodernitatean. Pantailak dira transmisio bitarteko hegemonikoa. Zoparen lurrina heda dadin irakinaldia ahalbidetzen duten sugarrak. Pantailak iritsiko ez den kultura edo hizkuntza galduko da, irakiten ez duen zopak bere ekarpena egiten ez duen bezala.

Google-Youtuberen garaian, beti bezala, gehien partekatzen diren edukiak jaso nahi ditugu. Jakin-mina ase baino, komentatu ahal duguna ikusi eta entzun nahi dugu. Hortaz, orokortasun gero eta zabalago batekin partekatzerik ez dagoena baztertu eta eduki estandarizatuenen iturrietara jotzen dugu zopa bila.

Modernitatearekin, idatzizko estatusa lortzen ez zuten hizkuntzen etorkizunak beltzera egin zuen, transmititzeko gaitasunik gabekotzat jo eta bigarren edo hirugarren mailakotzat hartzen zirelako. Gaur, berriro gertatzen ari da. Orain iraultza digitala da gainditu beharreko harresia, pantailarako bidea, sareetan egotea. Informatikaren oinarriko erabiltzaile gaitasunak eskuratu dituen gizabanakoen modura, pantailatan

eta sarean egonen ez den hizkuntza edo kultura ez da aintzat hartua izanen.

Ildo horretatik, azpimarratu beharrea gauda fikzioak daukan garrantzia biziraun nahi duten imajinarioen eduki sortzaren alorrean.

Biziraupena ahozko transmisioaren korrontearen eskuetan uzten zuten iruditeria kolektibo haiek edukien belaunaldiz belaunaldiko transmisio etengabekoaren meneko ziren. Fikzioa, orduan, ahozko literaturan oinarritzen zen. Haren bitartez, legenda, ipuin, bertso zein abestien bitartez hainbat balio eta oinarritzko jarrera eta jokaera transmititzen ziren. Gaur, pantailek ahozko literatura haren bertsio gaurkotuaren beharra daukate xede berari eusteko.

Munduko zopen ekosistemari bere ekarpena egin eta bere komunitatearentzat zopa aski ekoizteko gai izanen ez diren imajinario kolektiboak, hizkuntzak, kulturak galbidean dira. Era berean, zopa anitz ekoizteko gaitasuna izaki, berori transmititzeko su aski ez duten komunitateak, guttienez, purgatorio bidean dira.

Azken hilabeteotan OTT plataforma desberdinek (Netflix, Disney) euskara aintzat har dezaten abiatu diren ekimenak edota EITBk berak hartu duen OTT plataforma osatzeko erabakia zentzu horretan doaz, zorionez. Ez dakiguna da garaiz iritsiko diren, edota su gaitasun askirekin datozen. Erregaiaren araberakoa izanen da, ziurrenik, zopa-lurrina sortzeko gaitasun maila.

Euskal Herritik

Sentitu, pentsatu, ekin.

Pirritx, Porrotx eta Marimotots

Euskal herria gai izan da, hein batean bederen, bere iruditeriaren elementu batzuei eusteko, belaunaldiz belaunaldi, mendeetan zehar ahozko transmisioaren bitartez. Hizkuntza bera, zopa horren elementuen arteko sinapsi lana dagien ura da adibiderik adierazgarriena. Eltze horrek dinamismo

aski izan du, garai desberdinetara egokituz, barruan errotzen zitzaion euria integratuz, nolabaiteko jarraitutasuna bermatzeko.

Euskal kulturak ez du modernitatean izan estalki lana egiten zion nazio estaturik, eta oso zaila egin zaio idatzizko inperioaren korrontera igotzea.

Beharbada horregatik garatu dugu euskaldunok ahozkotan sunean oinarritutako transmisioarekiko horrenbertzeko sentsibilitatea. Eta immaterialtasuna kudeatzea iruditeriaren erreferentziak kudeatzea izanik, beharbada horregatik eutsi diogu, nola edo hala, gure zoparen ekoizpenari.

Orain arte azaldu dugun guztiak, noski, ondarea osatzen duten elementuen kudeaketarekin harreman zuzena du. Izan ere, ondare immaterialaren kudeaketaren bitartez, lekuan lekuko iruditeria sendotu, elikatu edota birsortu dezakegu.

Ondare materiala bera, immaterialtasunak eskaintzen dion interpretaziorik gabe edo kontestualizaziorik gabe, mutu gelditzen da. Kultura jakin bat ordezkatu nahi duen bertez kultura batek ezinen du ondasun material baten indar identitarioa deuseztatu ageripide materiala deuseztatuz bakarrik. Izan ere, desagerrarazitako ondasun materialaren dimentsio immateriala lurperatu ezean, ondasunak berak utzitako hutsuneak hartuko luke giza komunitate horrendako ondasunaren beraren erranahia.

Kulturaren transmisioa saihesteko biderik eraginkorrena genozidioa da (etnozidioa). Linguizidioa izaten da bide horretan lehen urratsa edo bigarren biderik eraginkorrena. Hortik aitzina, giza kolektibo menderatuaren iruditeriaren ezabaketa.

Munduko zopen ekosistemari bere ekarpena egin eta bere komunitatearentzat zopa aski ekoizteko gai izanen ez diren imajinario kolektiboak, hizkuntzak, kulturak galbidean dira

Gaur egun, mundu mailako iruditeria estandarizatuaren merkatua osatze bidean, transmisioaren kanalak kontrolatzeko gaitasuna duten eltze erraldoiak dauden honetan, nazio estatuen marko komunikatiboaz gain, transnazionalen iruditeriaren inperioa dugu zelatan. Bi maila dira eta biek su gaitasun erraldoia daukate.

Aplikazioa. Jardunbideak

Orain arte errandakoaren ildotik, ekimen orok, lekuan lekuko imajinarioen biziraupenaren aldeko joerek blaituta, mundu mailako kultura aniztasunaren aldeko jokaeren korrontean bidaiatu behar du:

- Iraganeko erreferente komunek, bizipenek, ezagutzek eta etorkizunerako desio partekatuek osatzen dute edozein gizatalderen iruditeria. Identitatearen ataria.
- Taldearen izaeraren beraren iruditeria dinamikoa deskodetuz, aztertuz, sailkatuz eta transmitituz, munduko kultur aniztasunaren biziraupena sendotzen dugu eta iraunkorki hauspotzen lekuan lekuko garapena, ingurumenarekin bat.

Hori da ondare immateriala kudeatzea, eta hortik erator daitezke kulturaren transmisio dinamika parte hartzaileetan aintzat hartu beharreko printzipioak.

Oinarri horiekin, ondare immateriala kudea daiteke lekuan lekuko garapen jasangarriaren mesedetan; ekonomia produktiboaren mesedetan; kultura eta identitate turismoaren mesedetan; natura eta kultura paisaia jakin baten fruitu diren produktu eta zerbitzuen mesedetan, horien balio erantsiaren mesedetan proiektzio komunikatibo eraginkorra garatuz.

Galdera da: egitura pribatu bat eraginkorra izan daiteke ondare immaterialaren alorreko bitartekaritzan, aholkularitzan, bilketa, katalogazio eta transmisioan zein aplikabideetan, beti ere komunitate eramaileen eskutik eta horien hobe beharrez? Egitura pribatu horrek emaitza positiboak

lor ditzake lekuan lekuko garapenaren esparruan, bide batez errentagarria izanik?

Labriten (www.labrit.net) hamabi urteko esperientziak dio baietz. Arrakasta izan duen ekimena izan da. Gaur, hamabi lagunez osatutako lan talde multidiziplinarra da. Antropologia ardatz hartuta, ondare immaterialaren kudeaketaren bitartez, iruditerien esparruan busti eta lokazten den egitura, beti ere, lekuan lekuko komunitateen idiosinkrasiatik abiatuta eremu produktiboan balio erantsia sortuz.

Orain arte azaldutako guztian oinarrituta, zein dira egitura horrek abiatutako lan ildoak? Modu telegrafikoan azalduta, honako hauek:

- Bizitza historiak biltzeko metodologia antropologikoari jarraikiz, ahozko memoriaren bilketa sistematizatu partizipatua ikus-entzunezko formatuan. (Eremu geografikoetan edota ezagutza esparruen arabera.)
- Ahozko memoriaren bilketan oinarrituta, berorren transmisio partizipatua ikus-entzunezko formatuan. Ondare hezkuntza. (Dokumental etnografikoak, webguneak, unitate didaktikoak hezkuntza formal zein informalerako.)
- Ingurumenarekiko kontzientziazioa ikuspegi holistikotik hurbilketa antropologikoaren bidez. (Ibaiei eta ur masei buruzko ikus-entzunezkoak.)
- Kultura eta identitate turismoaren alorreko ekimenak eta egitasmoak.
- Administrazioendako aholkularitza:
 - Kultura Ondare Immaterialaren Inbentarioko Plan Zuzendariak.
 - Kultura Ondare Immaterialaren Aurreinbentarioak.
 - Kultura Ondare Immaterialaren Inbentarioak.
 - Kultura Intereseko Ondasun adierazpenetarako espedienteak.
 - Erakusketak, proiektu museografikoak eta ibilbide turistikoak.
 - Hiriguneetako Ondare Immaterialaren Kudeaketarako Plan Estrategikoak.

- Arlo pribatuarendako aholkularitza:
 - Artisauen babeserako txostenak.
- Aplikazioak esparru produktiboan:
 - Jatorrizko Izendapenendako komunikazio kanpainak: Erronkari Gazta, Idiazabal, INTIA...
 - Marka identitarioen sorrera, branding kulturala: Arras Baztan.
 - Genero berdintasunaren aldeko egitasmoak: INAI, Emakunde...
 - Ur masei buruzko eta natur eremuei buruzko komunikazio kanpainak: Ura Agentzia, IHOBE, Nafarroa Garaiko Ingurumen Saila, GAN-NIK...
 - Landetxeak.
 - Produkzio ekologikoa: Trigo Limpio, Larre Goxo...
- Familia Ondare Immateriala: edozein pertsonak bere bizitzaren lekukotasuna utz ahal izan diezaiela bere familiako hurrengo belaunaldiei, eta, bide batez, familiaren imajinarioaren elementu nagusiak identifikatzea.

Adierazgarria da, oso, artikulua hau idatzi eta txukuntzeko erabili ditugun asteotan zehar jakinarazi duela EITBk bere «euskal Netflix bat» osatuko duela. Hau da, lehenago aipatu dugun euskarazko ikus-entzunezko edukiekin osatutako sasieltze propioaren hautua errealitate bihurtuko du Euskal Herriko komunikazio talderik handienak. Ildo beretik, Nafarroa Garaiko Gobernuak ere ikus-entzunezko biltoki birtuala (bere sasieltze propioa) abian jartzeko txostena aztertzen ari da uneotan, bere telebista seinale propioa ukan dezakeena, gainera.

Badirudi suaren eraginkortasunaren beharraz ohartzen hasiak direla nazio estaturik gabeko herri honetako administrazio autonomikoetako bi (Euskal Hirigune Elkargoa aukera horietatik urruti dakusagu gaur-gaurkoz).

Ikusteke dago gerora, benetan, zer ur erabiliko duten zopa egiteko eta zenbateraino izanen diren sasilapiko berri horiek baliagarri, estalkirik gabe, biziraupena bermatzeko frantziar, espainiar eta kontsumo estandarizatzailearen nazioarteko eltze erraldoien artean.

Azpimarratzekoa da, bertzalde, gai honen inguruan ekimen herritarrak sortu direla azken hilabeteotan: *Netflix euskaraz*, *Disney euskaraz* edota *Pantailak euskaraz* herri ekimen txalogarriak abian dira. Horien indarra, euskalgintza guztiare-narekin batera, ohi bezala, erabakigarria izan daiteke gure zoparen biziraupena bermatzeko. 🍷

Oharrak

1. 2020ko urrian, Alex Ibañez Etxeberria irakaslearen zuzendaritza-pean, EHU defenatutako *Memoriatzariak. Memoriaren eta Ondare Immaterialaren balioaren kudeaketa: Labrit kasua* doktore tesian oinarritutako hausnarketa.
2. Twitter: «En el siglo XXI, una nación ha de ser la comunidad humana que comparte un sistema público de salud, un sistema de seguridad social y un sistema de educación pública financiado en común para garantizar los derechos de todos. Otros conceptos de nación me sobran, incluidas banderas».

Bibliografia

- Amezaga, Josu (2016): *Zein dira euskal sormen lanen berri hedatzeko zailtasunak?*, Mahai ingurua, Jalgi Jardunaldiak, Amurrio, 2016-06-26 (www.youtube.com/watch?v=ntNVxWTtiPE&t=6254s).
- Apodaka, Eduardo (2015): *Identitate eta anomalia*, Iruñea, Pamiela.
- Christofoletti, Rodrigo (2017): *Bens Culturais e Relações Internacionais. O Patrimônio como Espelho do 'Soft Power'*, Sao Paulo, Leopoldianum.
- Esparza, Jose Mari (2018): *Apología*, Tafalla, Txalaparta.
- Federici, Silvia (2019): *Mundua berriz liluratuz. Feminismoa eta komunen politika*, Iruñea, Katakarak.